

NON-FICTIE WOII | DIEREN

▼ EERST OPWARMEN

a **BESPREEK ...**

- ▶ Hoe kan een oorlog de zorg voor dieren in een dierentuin belemmeren?
- ▶ Welke gevaren liggen op de loer bij dierentuinen in oorlogstijd?

▼ DAN LEZEN

a **LEES ...**

- ▶ Markeer tijdens het lezen van de tekst de woorden die je moeilijk vindt.
- ▶ Welke verwachting had je vooraf bij de titel 'Een aap op de wc'? Klopt die met de inhoud van het fragment?

▶ VERDER LEZEN?

Scan, leen
en lees.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Rotterdam gebombardeerd, zo ook de dierentuin, Diergaarde Blijdorp. Verschillende dierenverblijven werden verwoest, waardoor dieren konden ontsnappen. Je leest over het avontuur van Josephine en Agam, twee apen uit Diergaarde Blijdorp.

JOSEPHINE EN AGAM

Op de hoek van de Zijdewindestraat en de Diergaardesingel was het café van Karel van Duijn. Het was niet ver bij de dierentuin vandaan. Er stonden tafeltjes en stoeltjes, er was een bar met krukken. Beneden was een bierkelder waar de biervaten werden opgeslagen, en in de hoek waren twee wc's: de dames en de heren. Verder was er nog een telefooncel. Een klein hokje, niet veel meer dan een deur met een telefoon erachter. Die telefoon was voor de café-gasten. Als het wat later werd kon je met een muntje naar huis bellen.

Vanwege de oorlogsdreiging was het café die eerste dagen van mei 1940 dicht. In de dierentuin wisten ze dat. Misschien waren er oppassers die na een dag dieren voeren en hokken uitmesten weleens een biertje dronken bij Karel aan de bar. Misschien maakten ze dan een praatje met de cafébaas. Misschien heeft die hun toen een keer verteld dat hij er niet gerust op was, op wat de Duitsers uitspookten in Europa. Die oppassers zullen de dichte gordijntjes hebben opgemerkt, op weg naar hun werk.

Toen er die dinsdag in mei bommen vielen op Rotterdam moet een van hen hebben gedacht aan de drie deuren in het café.

Dat hij die nooit eerder zo had bekeken, maar dat dat eigenlijk een soort afsluitbare hokjes waren.

Dat je die kon gebruiken als opbergkast.

Dat daar precies een aap in paste.

Vraag: Waar laat je een stel loslopende apen die niet terug kunnen naar hun kooi?

Antwoord: op de wc in een leegstaand café.

In vredetijd zou je om zo'n antwoord worden uitgelachen, maar het was geen vrede. De stad was in oorlog en overal loeide vuur. Dus knikten de oppassers toen een van hen over het café op de hoek van de Diergaardesingel begon. Ja, die wc's ja. En ja, die telefooncel. Dat was zo'n slecht idee nog niet, dat zou inderdaad kunnen.

▶ Lees verder op de achterkant.

NON-FICTIE WOII | DIEREN

OPDRACHTEN

a ▶ Dit verhaal is non-fictie; het is dus waargebeurd. Noem twee elementen uit het verhaal die je toch best ongeloofwaardig vind.

b ▶ Maak onder de tekst een tekening of plattegrond van het café. Waar vind je alle dieren?

c ▶ Hoe zou het afgelopen zijn met de dieren uit de gebombardeerde dierentuin? Onderzoek of jouw voorspelling klopt.

d ▶ Lees deze recensie van *Een aap op de wc*, geschreven door Annet Huizing. Noteer één uitspraak waarmee je het eens bent en één uitspraak waarmee je het niet eens bent? Leg uit waarom.

MEER LEZEN?

Ga op zoek naar deze boeken!

Ze gingen op zoek naar de apen. Sommige hingen nog rond bij het gehavende apenhuis, maar er waren er ook die het verderop hadden gezocht. Tot op de Coolsingel en het Oostplein in het centrum van de kapotte stad werden apen teruggevonden.

De orang-oetan Agam en de chimpansee Josephine lieten zich als eerste vangen. Twee oppassers pakten ze bij de hand en zetten ze achter op de fiets. Agam liet zich gewillig meevoeren, maar Josephine was rusteloos en hipte nerveus heen en weer. Er werden nog een paar kapucijnaapjes gevonden die op het zadel werden gezet en daar gingen de oppassers. Met hun fietsen vol apen verlieten ze de dierentuin. Een wonderlijke minioptocht die afsloeg bij de Diergaardesingel. Op de hoek met de Zijdewindestraat parkeerden de oppassers hun fietsen. Ze hielpen hun bijzondere ladinkje op straat, forceerden het slot van de deur en gingen het café in. Binnen ging het toen even heel erg mis.

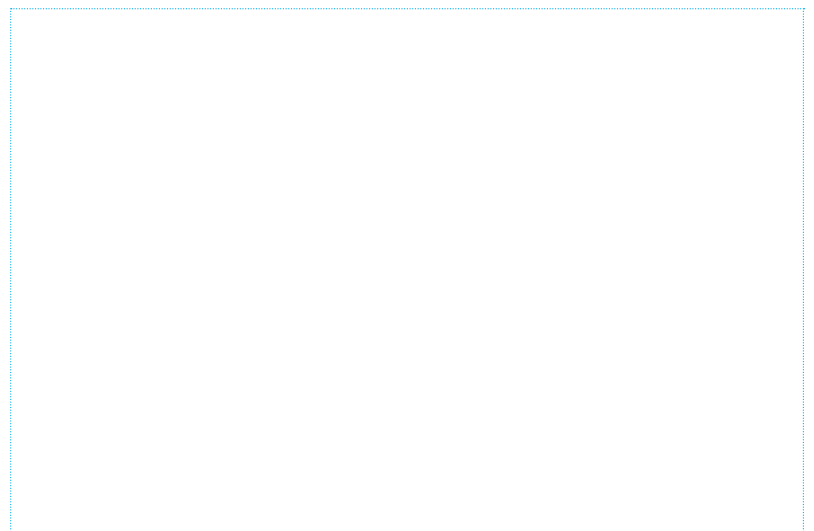
Want Josephine was van streek, veel erger dan de oppassers hadden gemerkt. Plotseling maaide ze met haar vuisten om zich heen. Ze keek niet wat ze raakte, ze mepte alles wat ze raken kon. De biertap, de glazen die in stapeltjes achter de bar stonden, het kapucijnaapje dat naast haar zat.

Met één dreun sloeg Josephine het dood.

Snel sloten de oppassers haar toen op in de heren-wc. Agam belandde achter de deur van de telefooncel, de kapucijnaapjes werden naar de bierkelder gebracht. Even later kwamen er nog een paar collega's die drie kleine chimpansees bij zich droegen en een kist met een jonge tijger erin. De chimpansees gingen met z'n allen naar de dames-wc. De tijger werd met kist en al ook in de bierkelder gezet.

Met spijkers verzegelden de oppassers de drie deuren zodat niemand ze zomaar open kon doen. Toen trokken ze de cafédeur achter zich dicht.

▶ © Joukje Akveld, uit: *Een aap op de wc*, Hoogland & Van Klaveren 2015

WOORDENSCHAT WOII | DIEREN

OPDRACHTEN

a Welke woorden uit de woordenlijst had jij gemarkeerd op de startkaart? Zoek uit wat de woorden betekenen. Er zijn veel manieren: gebruik de tekst, een woordenboek of vraag het bijvoorbeeld een klasgenoot.

b Bij welke woorden uit de woordenlijst krijg je een bepaald gevoel? En is dat eerder positief, negatief, of ertussenin? Schrijf de woorden ergens op de lijn van 😊 tot ☹️.

WOORDENLIJST

WOORDEN

de oorlogsdreiging
iets uitspoken
afsluitbaar
leegstaand
de vreedstijd
rondhangen
gehavend
gewillig
rusteloos
forceren
de lading

belanden
verzegelen

UITDRUKKINGEN

er niet gerust op zijn
een praatje maken
van streek zijn

SCHOOLTAALWOORDEN

opmerken
het centrum

WOORDENSCHAT WOII | DIEREN

OPDRACHTEN

c ▶ Wanneer noem je iemand **rusteloos** of **van streek**? Zoek voor beide woorden een foto of video waarop je dat kunt zien. Hoe kun je die woorden het best omschrijven?

d ▶ Kun jij de tien woorden uit de woordenlijst vinden op basis van de beschrijvingen?

Let op: bij losse woorden staan de lidwoorden (de/het) er niet in, uitdrukkingen zijn volledig uitgeschreven.

afsluiten	openbreken	vracht
kletsen	terechtkomen	waarnemen
niet gebruikt of bewoond	volgzaam	zwaar beschadigd
onrustig		

WOORDENLIJST

WOORDEN

de oorlogsdreiging
iets uitspoken
afsluitbaar
leegstaand
de vredeestijd
rondhangen
gehavend
gewillig
rusteloos
forceren
de lading

belanden
verzegelen

UITDRUKKINGEN

er niet gerust op zijn
een praatje maken
van streek zijn

SCHOOLTAALWOORDEN

opmerken
het centrum

R	R	A	Q	R	D	O	B	Q	X	N	D	V	J	S	C
N	T	J	U	Y	F	K	U	X	C	E	R	T	G	O	G
S	Q	X	S	P	T	R	E	C	L	K	O	F	U	O	I
B	S	F	O	V	T	F	Y	C	N	A	G	O	A	L	F
P	R	M	Z	Q	F	I	F	E	E	M	E	R	R	E	M
N	I	F	L	L	F	B	K	Q	H	E	H	C	V	T	X
R	G	R	Z	R	T	R	A	N	Q	J	A	E	E	S	P
G	M	E	V	Y	E	M	E	Z	Q	T	V	R	R	U	F
P	N	E	W	M	X	D	A	P	S	A	E	E	Z	R	T
Q	E	I	P	I	N	J	P	X	Y	A	N	N	E	Z	G
S	V	O	D	A	L	Y	W	A	K	R	D	L	G	W	E
T	L	Q	L	A	B	L	B	N	D	P	W	U	E	N	J
G	X	E	Y	K	L	V	I	W	O	N	F	O	L	N	U
H	B	J	T	U	U	I	O	G	U	E	B	I	E	V	P
X	G	E	U	S	I	W	M	R	L	E	T	Q	N	J	V
P	N	N	G	H	D	N	A	A	T	S	G	E	E	L	F

TIP

Als je een woord niet kent, kun je het misschien opdelen in delen die je wel (her)kent.

FICTIE WOII | DIEREN

▼ EERST OPWARMEN

a BESPREEK ...

- ▶ Heb je huisdieren of zou je ze graag willen hebben?
- ▶ Wat zou daarmee gebeuren als je opeens je huis moest verlaten?
- ▶ Wat weet je over concentratiekampen in Nederland? Ken je Kamp Vught?

b ZOEK OP ...

- ▶ Waar gaat het boek *Sabel* van Suzanne Wouda over?

▼ DAN LEZEN

a LEES ...

- ▶ Lees nu de hele tekst.

▶ VERDER LEZEN?

Scan, leen
en lees.

Tijdens de Duitse bezetting belandt de Joodse jongen Max met zijn familie in Kamp Vught. Max heeft wel een heel bijzondere gast bij zich: zijn rode kater Sabel. Hoe zou een kat overleven in een concentratiekamp?

KAMP VUGHT - MEI 1943

Ik zie Sabel onder het prikkeldraad door schieten, naar de wereld erbuiten. Of eigenlijk zie ik hem niet. Alleen een rode flits. Hij is pijsnel. Als Sabel niet wil dat je hem ziet, zie je hem niet. Hoe je ook je hoofd meedraait of je ogen bijna dichtknijpt en door je wimpers gluurt. En dat terwijl hij rood is. Meestal wil Sabel niet gezien worden.

Ik snap 't.

De mannen in de wachttorens schieten op alles wat beweegt.

Ik wou dat ik ook zo snel was, dan zou ik hier zo weg zijn. Alleen heb ik twee benen in plaats van vier poten. Het lukt me niet om pijsnel te zijn. Eerder slaklangzaam, als dat woord bestaat. Vast wel. Er zijn zoveel woorden die gewoon bestaan, zonder dat ik het weet. En elke dag komen er nieuwe woorden bij.

Vaak verzin ik ze zelf. Slaklangzaam. Verleven. Dat is vervelen maar dan erger. Dat doe ik nu. Hier. Ik verleeft. Ik verleeft me suf.

Ik kijk naar de gebogen palen met prikkeldraad rond het kamp. Als het heel vroeg en nevelig is, zijn 't net geesten. Ze komen nooit dichtbij, maar staren me aan en ik weet dat ze tot in de oneindigheid de wacht zullen houden. Ons hierbinnen zullen houden.

Soms droom ik dat ze zich over me heen buigen. Dat het prikkeldraad dat uit hun lijf steekt zich om mijn hals wikkelt en langzaam straktrekt. Dan word ik wakker van mijn eigen geschreeuw en voel ik snel of er gaten in mijn hals zitten.

Vorbij de paalgeesten met hun prikkeldraadarmen zie ik iets roods tussen het groen. Sabel. Hij gaat nooit ver weg.

Toen hij net geboren was, waren er nog geen Duitsers. Oké, wel Duitsers, maar niet in Nederland. Oké, wel in Nederland, maar niet om ons te bezetten.

Sabel was een hoopje kat, dat niks kon zien, niks hoorde. Alles zat dicht met slijm en vlies. Zijn moeder likte hem schoon en zodra hij kon ademen, schoot hij naar een tepel om te drinken.

Hoe wist hij dat? En wist ik dat ook toen ik net geboren was? Of moest mijn moeder de richting aangeven? Iets naar links, iets naar boven, klein stukje nog... Ho stop! Je bent er, Max. Drinken maar.

- ▶ Lees verder op de achterkant.

FICTIE WOII | DIEREN

OPDRACHTEN

a ▶ Vind jij dat Max Sabel kan houden in het kamp? Wat zou hij met Sabel moeten doen, volgens jou?

b ▶ Wat heeft Sabel gemeen met Josephine en Agam uit de vorige tekst? Waarin verschillen ze?

c ▶ Max wil woordverzinner worden. Markeer nieuwe woorden van Max in de tekst. Wat zouden ze betekenen?

d ▶ Wat vind jij een beter woord voor prikkeldraad?

e ▶ Wat voor beeld van Kamp Vught krijg je door dit verhaal?

Mama lachte en schudde haar hoofd toen ik het vroeg.

Toen Sabel gedronken had, keek hij naar mij. Echt. Mama zei dat het niet kon. Vanwege die oogjes die pas later opengaan. Maar hij bekeek me, van onder naar boven en terug.

Hij had mij uitgekozen.

Waarom? Ik werd nooit uitgekozen. Behalve door de meester wanneer ik als laatste over was bij gym. 'Max, jij gaat bij groepje één,' zei hij dan. Groepje één wilde zuchten, maar dan zou de meester kwaad worden en dat zou de gymles verpesten. Dus hield groepje één de zucht in.

Een ingehouden zucht is nog erger dan een uitgeblazen zucht. Die is tenminste ontsnapt en borrelt niet vanbinnen door tot iets groots en razends.

Sabel koos mij uit. Hij wilde me, dat weet ik zeker. Hij keek me aan en knikte. Jij bent het. Jij wordt mijn nieuwe baasje. Zul je goed voor me zorgen? Me elke dag kroelen? Met me rennen? Mee op avontuur gaan? En vind je het goed als ik je dode muizen breng, en aangevreten vogels, en kronkelende pieren? Dat ik met mijn nagels in de traploper klauw? De krullen van de trap krab? 's Nachts heel hard miauwend over de schutting loop?

Ja ja ja ja ja ja, ikke wel, mama niet, dacht ik.

Sabel miauwde tevreden, zocht zijn moeders tepel weer en zoog alsof alle melk voor hem alleen was.

Sabel is verdwenen tussen de bladeren en ik kijk weer naar de betonnen palen. Hier in dit kamp zijn veel ingehouden zuchten. Als die zouden ontsnappen, zouden ze aan het prikkeldraad blijven hangen. Als prikkelzuchten.

Ja, ik word later woordverzinner. Het eerste wat ik zou doen is iets anders verzinnen voor het woord prikkeldraad. Dat klinkt veel te vrolijk voor draad dat zoveel mensen gevangen houdt.

Achter het niemandsland tussen de palen stapt Sabel voldaan het pad op. In zijn bek hangt een vogel met geknakte vleugels. De zwarte kraalogen glanzen nog. Als hij Kamp Vught weer in sluipt, haal ik diep adem. Zie je wel! Hij komt altijd terug. Hij kan niet zonder me. En ik niet zonder hem.

▶ © Suzanne Wouda, uit: *Sabel, Hoogland & Van Klaveren* 2017

MEER LEZEN?

↪ Ga op zoek naar deze boeken!

CODETAAL WOII | DIEREN

▼ EERST OPWARMEN

a BESPREEK ...

- ▶ Wat zijn manieren om informatie te verspreiden?
- ▶ Hoe zou jij geheime informatie verspreiden of binnenhalen?
- ▶ Waarom is informatie in oorlogstijd zo belangrijk?

SCHRIJF EEN BERICHT IN CODETAAL

In de Tweede Wereldoorlog speelden ook dieren een rol bij militaire operaties. De Britse inlichtingendienst maakte gebruik van duiven om informatie uit het bezette continent te verkrijgen. Vooral in België en Noord-Frankrijk waren de duivendroppings een redelijk succes.

From Belgium with love: hoe duiven tijdens WOII voor spionage werden ingezet

Tim Trachet

In Groot-Brittannië zorgde de National Pigeon Service, met de hulp van lokale duivenmelkers, dat er duizenden duiven beschikbaar waren voor de inlichtingendiensten.

Af en toe werd een geheim agent gedropt die een duif met zich mee had. Een radioapparaat was vaak zwaarder, onhandiger, minder discreet en zelfs minder betrouwbaar dan een duif. Als het dier eenmaal was losgelaten, vond het bijna altijd de weg naar huis en het dier was gemakkelijker te dragen, discreter en vaak zelfs betrouwbaarder dan een radiozender. [...]

Een bijzondere activiteit was operatie Columba. Daarbij werden duiven gedropt in bezet gebied in de hoop dat de eerlijke vindsters ze zouden terugsturen vergezeld van inlichtingen. Zeker in het begin van de Duitse bezetting van West-Europa ontbrak het de Britten aan informanten op het continent, terwijl ze uiteraard meer wilden weten over de voorbereidingen van een eventuele Duitse invasie van Groot-Brittannië.

De duiven werden vanuit een vliegtuig neergelaten in een kastje met een parachute. Daarbij zat ook een brief voor de vinder met een vragenformulier, licht papier om met de duif mee te geven en een hele gebruiksaanwijzing. De vinder werd gevraagd het formulier in te vullen en aan de poot van de duif te bevestigen, waarna hij het beestje kon loslaten.

▶ © VRT, februari 2018

Het volledige artikel, inclusief foto's, kun je lezen als je de QR-code scant.

CODETAAL WOII | DIEREN

OPDRACHTEN

a BEDENK ...

Wat zou er in een bericht kunnen staan dat in de Tweede Wereldoorlog verspreid werd door de *secret pigeon service*?

b SCHRIJF ...

Beeld je in dat je tijdens de Tweede Wereldoorlog in bezet gebied woont. Je krijgt de kans om via de *secret pigeon service* een bericht te sturen met belangrijke informatie. Schrijf jouw bericht van 50-100 woorden.

Zet je bericht nu om in codetaal.

c LEES ...

Aan wie wil jij je bericht laten lezen? Ruil je bericht met een klasgenoot of geef het aan je docent. Beschrijf hoe de ander jouw code kan kraken. Lukt het om de juiste informatie over te brengen?

INSPIRATIE NODIG?

DENK EENS NA OVER ...

JEZELF OF JE PERSONAGE:

- ▶ Wie ben je?
- ▶ Waar woon je?
- ▶ In welke situatie bevind je je?

DE SITUATIE:

- ▶ Wat kan er gebeuren in oorlogstijd?
- ▶ Hoe ben jij daarbij betrokken?
- ▶ Op wat voor plek ben je?

DE INFORMATIE:

- ▶ Welke informatie wil je graag overbrengen?
- ▶ Voor wie is de informatie?
- ▶ Waarom is deze informatie belangrijk?

DE CODETAAL:

- ▶ Hoe zorg je ervoor dat niet iedereen het bericht zomaar ontcijfert?
- ▶ Hoe kan de lezer jouw code kraken?

TIP

Denk na welke informatie je (niet) geeft. Wat als je bericht in verkeerde handen valt?